

नेपालमा दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था

डा. नारायण राज पौडेल^१

१. पृष्ठभूमि

नेपालले सन् २००० देखि २०१५ सम्म सहस्राब्दी विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गरेको थियो । नेपालले आन्तरिक द्वन्द्व र त्यसपछिको सङ्क्रमणकालका बावजुद अधिकांश सहस्राब्दी विकासलक्ष्यहरू प्राप्त गरेको थियो । उक्त अवधिमा गरीबी ४२ प्रतिशतबाट २३.८ मा घटेको थियो भने प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर ९६.६ प्रतिशत, १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरतादर ८८.६ प्रतिशत र प्राथमिकतहमा टिकाउदर ८६.८ प्रतिशत पुगेको थियो । यस्तै लैङ्गिक समता सूचक समदरमा पुगेको थियो । यस्तै सन् १९९० मा शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) १०८, बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) १६२ रहेकोमा यो संख्या सन् २०१४ सम्ममा क्रमशः ३३ र ३८ मा झरेको र दादुराविरुद्धको खोप ९२ प्रतिशतमा पुगेको थियो । समग्रमा, सहस्राब्दी विकास लक्ष्य हासिलसम्बन्धी प्रगति उत्साहजनक रहेपनि परिमाणात्मक रूपमा हासिल भएका लक्ष्यहरूको गुणात्मक हिसाबमा कमजोरी रहेको र भौगोलिक क्षेत्र तथा सामाजिक समूहबीचको प्रगतिमा उल्लेख्य रूपमा ठूलो खाडल रहेको थियो ।

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको कार्यान्वयन पश्चात संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले नेपाल लगायत १९३ देशहरूको तत्वावधानमा सन् २०१५ को सेप्टेम्बरमा सन् २०१६ देखि २०३० सम्ममा कार्यान्वयन गर्ने गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरूको घोषणा गर्यो । दिगो विकासका लक्ष्यहरूले विश्ववाट सबै प्रकारका गरीबीको अन्त्य, सबैका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, स्वच्छ इन्धन र वातावरण, विकासमा सबै तह र तप्काको समान साभेदारिता र हिस्सा, मानव अधिकारको प्राप्ति, सबै महिला तथा बालबालिकाको लागि लैङ्गिक समानता तथा सशक्तीकरण हासिल गर्ने लगायतका लक्ष्यहरू राखेका छन् ।

२. दिगो विकासका लक्ष्यहरू

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले विश्वको रूपान्तरण र विकासका हरेक आयामहरूमा कसैलाई पनि पछाडि नछोडि संगसंगै अगाडि लैजाने प्रतिबद्धताकासाथ महत्वकांक्षी १७ वटा दिगो विकास लक्ष्य, १६९ वटा गन्तव्य र २३० वटा विश्वव्यापी सूचकहरूको घोषणा गर्यो । नेपालले विश्वव्यापी सूचकहरूको अलावा अन्य स्थानिय सूचकहरू पनि तयार गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरू निम्नअनुसार छन् ।

लक्ष्य १. सबै प्रकारका गरीबीलाई सबै ठाउँवाट अन्त्य गर्ने ।

लक्ष्य २. भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्यसुरक्षा तथा सुधारिएको पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषिको प्रवर्द्धन गर्ने ।

लक्ष्य ३. सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्द्धन गर्ने ।

लक्ष्य ४. सबैका लागि समावेशी, समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा र जीवन पर्यन्त सिकाइको अवसरहरू सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य ५. लैङ्गिक समानता हाँसिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी तथा बालिकाको सशक्तीकरण गर्ने ।

^१ कार्यक्रम निर्देशक, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार

लक्ष्य ६. सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता र दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य ७. सबैका लागि दिगो (टिकाउ), भरपर्दो, तथा खर्चले धान्न सक्ने आधुनिक ऊर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य ८. सबैका लागि निरन्तर, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि तथा पूर्ण र उत्पादनमूलक रोजगारी र मर्यादित कामको प्रवर्द्धन गर्ने ।

लक्ष्य ९. बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने, समावेशी र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवर्द्धन गर्ने र नवीन खोजलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

लक्ष्य १०. देशभित्रै र देशहरूमाभर रहेको असमानतालाई न्यून गर्ने ।

लक्ष्य ११. नगरहरू र मानववस्तीहरूलाई समावेशी, सुरक्षित, सबल (टिकाउ) र दिगो बनाउने ।

लक्ष्य १२. दिगो उपभोग र उत्पादनको ढाँचा सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य १३. जलवायु परिवर्तन तथा यसका प्रभावहरूविरुद्ध लड्न तत्काल कार्य थाल्ने ।

लक्ष्य १४. दिगो विकासका लागि महासागर, समुन्द्र र सामुन्द्रिक स्रोतसाधनहरूको संवर्द्धन/संरक्षण र दिगो प्रयोग गर्ने ।

लक्ष्य १५. दिगो पर्यावरणीय प्रणाली, वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमीकरणविरुद्ध लड्ने, भूक्षयीकरणको रोकथाम र जैविक विविधताको क्षतीलाई रोक्ने ।

लक्ष्य १६. दिगो विकासकालागि न्यायपूर्ण र समावेशी समाजहरू प्रवर्द्धन गर्ने, सबैको न्यायमा पहुँच वढाउने र सबै तहमा प्रभावकारी, उत्तरदायी, र समावेशी संस्थाहरूको निर्माण गर्ने ।

लक्ष्य १७. दिगो विकासका लागि कार्यान्वयन/पद्धति/साधन मजबुत बनाउने र विश्वव्यापी साभेदारीलाई पुनर्जीवन दिने ।

दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

लक्ष्य नं.	दिगो विकास लक्ष्य	परिमाणात्मक लक्ष्य	सूचकहरू		जम्मा
			विश्वव्यापी	नेपालले थपेको	
१	गरीबीको अन्त्य	७	१३	१७	३०
२	शुन्य भोकमरी	८	१४	१८	३२
३	राम्रो स्वास्थ्य र समृद्ध जीवनस्तर	१३	२८	३२	६०
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१०	१२	३२	४४
५	लैंगिक समानता	९	१४	२२	३६
६	स्वच्छ, पानी र सरसफाई	८	११	१४	२५
७	खर्चले धान्न सकिने स्वच्छ उर्जा	५	६	९	१५
८	मर्यादित काम र आर्थिक वृद्धि	१२	१६	१४	३०

लक्ष्य नं.	दिगो विकास लक्ष्य	परिमाणात्मक लक्ष्य	सूचकहरू		जम्मा
			विश्वव्यापी	नेपालले थपेको	
९	उद्योग प्रवर्द्धन र पूर्वाधार	८	१२	८	२०
१०	असमानता घटाउने	१०	१४	१३	२७
११	शहर र समुदायहरूको दिगोपना	१०	१४	१६	३०
१२	उपभोग र उत्पादनमा जिम्मेवारीपना	११	१३	१४	२७
१३	जलवायु सम्बन्धी कार्य	५	८	१६	२४
१४	जलमूनिको जीवन र स्रोत	१०	नेपालको लागि उपयोगी नभएको		
१५	भूसतहको जीवन	१२	१४	१७	३१
१६	शान्ति, न्याय र सबल संस्थाहरू	१२	२४	७	३१
१७	लक्ष्यहरूका निम्ति साभेदारी	१९	२४	८	३२
	जम्मा	१६९	२३७	२५७	४९४

उक्त सूचकहरू मध्ये १५ वटा सूचकहरू दोहोरिएका छन् । दोहोरिएका सूचक बाहेक नेपालले हालसम्म विश्वव्यापी सूचक सहित ४७९ सूचकहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको थियो तर कतिपय सूचकहरूको तथ्यांक प्राप्त गर्न कठिनाई भएको हुँदा हाल ३०१ सूचकहरूलाई आवधिक रूपमा प्रतिवेदन गर्ने गरी तयारी गरिएको छ ।

३. दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयन अवस्था

दिगो विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न संरचनागत व्यवस्था र नीति निर्माण लगायतका कार्यहरू गरिरहेको छ । हालसम्म भएका व्यवस्थाहरू निम्न वमोजिम छन् :

३.१ दिगो विकास लक्ष्यलाई योजना तथा कार्यक्रमहरूमा मूलप्रवाहीकरण

नेपालले दिगो विकास लक्ष्यलाई चौधौं आवधिक योजना देखिनै योजना तथा कार्यक्रमहरूमा मूलप्रवाहीकरण गरेको छ । यस्तै दिगो विकास लक्ष्यलाई पन्ध्रौं योजनाका नीति तथा रणनीतिमा समावेश गरिएको छ । साथै १५औं योजनाको नतिजा खाकाहरू दिगो विकास लक्ष्यमैत्री बनाइएको छ । सन् २०१६ बाटनै दिगो विकास लक्ष्यलाई वार्षिक कार्यक्रम र बजेटमा समेत मूलप्रवाहीकरण गरिएको छ भने दिगो विकास लक्ष्यानुसार बजेट कोडिङ गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस्तै प्रदेश तथा स्थानीयतहका योजना तथा बजेटमा दिगो विकास लक्ष्यलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने कार्य भैरहेको छ ।

३.२ दिगो विकास लक्ष्यसम्बन्धी रणनीति तथा प्रतिवेदनको तयारी

दिगो विकास लक्ष्य सम्बन्धमा नेपालले निम्न आवश्यक रणनीति तथा अन्य प्रतिवेदनहरू तयार गरेको छ ।

१. दिगो विकास लक्ष्यको प्रारम्भिक राष्ट्रिय प्रतिवेदन प्रकाशन: नेपालले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन सम्बन्धमा वि .सं २०७२ मै दिगो विकास लक्ष्यको प्रारम्भिक राष्ट्रिय प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको

- थियो । यस प्रतिवेदनमा दिगो विकास लक्ष्यसम्बन्धी नेपालका प्रारम्भिक सूचकहरू समावेश थिए ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सघाउन राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्यांकन दिग्दर्शन, २०७५ र एकीकृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा आएको छ ।
 ३. “नेपालमा दिगो विकास लक्ष्यको वर्तमान अवस्था र भावी कार्ययोजना: २०१६-२०३०” प्रतिवेदनमा दिगो विकास लक्ष्यहरूको सम्बन्धमा विश्वव्यापी तथा नेपालका आधारभूत तथ्यांक र सूचनाहरू समावेश गरिएका छन् ।
 ४. “नेपालमा दिगो विकास लक्ष्यको आवश्यकता पहिचान, खर्चको आंकलन र वित्तीय रणनीति” तयार भएको छ । यस प्रतिवेदनले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्न नेपाललाई चाहिने आर्थिक स्रोतको आंकलन र स्रोतका सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरेको छ । यस अनुसार दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्न नेपाललाई वार्षिक रू. २०२५ अर्ब लाग्ने देखिएको छ ।
 ५. नेपालले सन् २०१७ र सन् २०२० मा संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चस्तरीय राजनीतिक मञ्चमा Voluntary National Review (VNR) प्रतिवेदन तयार गरि प्रस्तुत समेत गरेको छ ।
 ६. दिगो विकास लक्ष्य मैत्री प्रदेश तथा स्थानीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन तयार गरी प्रदेश तथा स्थानीय तहमा पठाइएको छ ।

३.३ संघीय तहमा दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्ने संरचनाको निर्माण

वि.सं २०८७ सम्ममा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हाँसिल गर्ने गरी त्यसको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन संघीय सरकारले सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय केन्द्रीय निर्देशक समिति गठन गरेको छ । यस निर्देशक समितिमा राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष उपसंयोजक तथा अर्थमन्त्री, परराष्ट्रमन्त्री, प्रदेश सरकारका मुख्यमन्त्री, नेपाल सरकारका मुख्य सचिव, गाउँपालिका राष्ट्रिय महासंघ, नेपाल नगरपालिका संघ र जिल्ला समन्वय समिति महासंघ नेपालका अध्यक्षहरू सदस्य रहने व्यवस्था गरिएको छ । यस समितिले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको लागि नीतिगत दिशानिर्देश गर्नुका साथै स्रोत व्यवस्थापन र उपलब्धिको आवधिक समीक्षा गर्दछ । यस्तै दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी योजना तथा बजेट, बाह्य सहयोग परिचालन र कार्यान्वयनको अनुगमन गर्न राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन तथा समन्वय समिति गठन गरिएको छ । संघीय तहमा दिगो विकास लक्ष्यहरूको कार्यान्वयनको संयोजन र प्रभावकारिताको अनुगमन गर्नको लागि राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्यहरूको संयोजकत्वमा ७ वटा विषयगत समितिहरू पनि गठन गरिएका छन् । कतिपय प्रदेश तहमा समेत यस्तै समितिहरू गठन भएका छन् । संघीय मन्त्रालयहरूले आवश्यक रणनीति सहित आफ्नो क्षेत्रसंग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गरिरहेका छन् ।

३.४ दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनमा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको भूमिका

दिगो विकासका लक्ष्य संघीय सरकार एकलैको पहलमा हाँसिल गर्न नसकिने हुँदा सबै प्रदेश तथा स्थानीय सरकार, र अन्य सरोकारवाला जस्तै निजी क्षेत्र, नागरिक समाज, सहकारी, विकास साभेदार, युवा, महिला सबैको संयुक्त प्रयास जरुरी हुन्छ । नेपालमा निजी क्षेत्रले रोजगारी सृजना गर्नुका साथै वस्तु उत्पादन तथा वितरणमा महत्वपूर्ण योगदान दिदै आएको छ । यस्तै निजी क्षेत्रले शिक्षा तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासमा समेत महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ । सहकारी क्षेत्र नेपालमा आर्थिक विकासका तीनवटा स्तम्भ मध्ये एक महत्वपूर्ण स्तम्भ हो । विषेश गरी सहकारीहरूले ग्रामिण क्षेत्रमा

कर्जा प्रवाह गरी गरीबी कम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् । गैह्रसरकारी संस्थाहरू नेपालमा साक्षरता कार्यक्रम, जलवायु परिवर्तन, पर्यावरण संरक्षण, एड्स रोकथाम, संस्कृति र प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण, लैंगिक समानता र महिला सशक्तिकरण, खेलकुद लगायतका क्षेत्रमा कार्यरत छन् । यस्तै दिगो विकास लक्ष्य र नेपालका विकास प्राथमिकतासँग तादम्यता हुनेगरी विभिन्न विकास साभेदारहरूले कार्य गर्दै आइरहेका छन् ।

४. दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको प्रगतिको अवस्था

नेपालमा सन् २०१९ सम्मको दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको प्रगतिको अवस्था मिश्रित रहेको छ । केही सूचकहरूमा राम्रो प्रगति हासिल गरे तापनि धेरै सूचकहरूको प्रगति अवस्था मध्यम र सुस्त रहेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्रकाशित दिगो विकास लक्ष्य प्रगति प्रतिवेदन २०२० अनुसार लक्ष्य अनुसार प्रगति निम्नासुनार छ ।

लक्ष्य	दिगो विकास लक्ष्य	सन्तोषजनक	मध्यम	सुस्त	कुनै प्रगति नभएको
१	गरीबीको अन्त्य	✓			
२	भोकमरी तथा कुपोषणको अन्त्य			✓	
३	राम्रो स्वास्थ्य र समृद्ध जीवनस्तर			✓	
४	गुणस्तरीय शिक्षा		✓		
५	लैंगिक समानता		✓		
६	स्वच्छ पानी र सरसफाई			✓	
७	खर्चले धान्न सकिने स्वच्छ ऊर्जा		✓		
८	मर्यादित काम र आर्थिक वृद्धि			✓	
९	उद्योग, नव प्रवर्तन र पूर्वाधार				✓
१०	असमानतालाई घटाउने	✓			
११	शहरहरू र समुदायहरूको दिगोपना			✓	
१२	उपभोग र उत्पादनमा जिम्मेवारीपना				✓
१३	जलवायुसम्बन्धी कार्य			✓	
१४	जलमुनिको जीवन र स्रोत	नेपालको लागि उपयोगी नभएको			
१५	जमिन माथिको जीवन		✓		
१६	शान्ति, न्याय र सबल संस्थाहरू			✓	
१७	लक्ष्यहरूका निम्ति साभेदारी		✓		
	जम्मा	२	५	७	२

५. दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका प्रमुख चुनौतीहरु

दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयन निकै चुनौतीपूर्ण रहेको छ। केन्द्रीय तहमा कतिपय नीतिगत र संस्थागत व्यवस्थाहरु भैसकेको अवस्था भए तापनि स्थानीय र प्रादेशिक तहमा अपेक्षित कार्यहरु हुन सकेका छैनन्। नेपालको संविधानले नै महत्वपूर्ण अधिकार तथा स्रोतहरु तल्लो तहमा रहने व्यवस्था गरेको छ। यसैले तल्लो तहका योजना तथा कार्यक्रमहरुमा दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई आन्तरिकीकरण गर्दै लक्ष्य प्राप्त गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ। यस्तै दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न आवश्यक लगानी जुटाउने चुनौती छ। सन् २०१८ को अध्ययन अनुसार दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको लागि नेपालले प्रत्येक वर्ष थप ५८५ अर्ब रुपैया जुटाउनु पर्ने छ। अनुगमन मूल्यांकनका लागि पर्याप्त र सही तथ्यांकको आवश्यकता भए तापनि हालसम्म सबै तथ्यांकहरु उपलब्ध छैनन्। यसै गरी सबै तहमा जनशक्तिको परिचालन र क्षमता विकास गर्नु पर्ने, दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई सबै तहको बजेट र कार्यक्रममा आन्तरिकीकरण गर्नु पर्ने, आर्थिक समृद्धिकोलागि रोजगारीको सृजना र उत्पादन बढाउनु पर्ने, विकास साभेदार प्राप्त सहयोगको उचित परिचालन गर्नुपर्ने लगायतका चुनौतीहरु रहेका छन्।

६. दिगो विकासका लक्ष्य हाँसिल गर्न तत्काल गर्नुपर्ने कार्य

दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई सन् २०३० सम्म हासिल गर्न सबै तहका सरकारहरु, निजी क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साभेदार लगायत सबैको उत्तिकै महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। दिगो विकास लक्ष्यहरु हाँसिल गर्न उच्च दरको आर्थिक वृद्धि हुनु जरुरी हुन्छ। यसैले रोजगारी प्रवर्धन र पूँजी निर्माण गर्ने खालका आर्थिक नीतिहरुको अवलम्बन गर्नु पर्ने हुन्छ। यसैगरी उपयुक्त वित्तीय, मौद्रिक, लगानी र अन्य क्षेत्रगत नीतिहरु मार्फत देशको अर्थतन्त्रको दिगो र वलियो जग वसाल्नु आवश्यक छ। साथै सबै सरोकारवालाहरुसँगको साभेदारीमा अभिवृद्धि गर्नु पर्ने हुन्छ। दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको शिलसिलामा निजी क्षेत्रले पूर्वाधार विकास, उत्पादनमुलक उद्योगहरुको बिस्तार एवं नयां उद्योगहरुको स्थापना, र यी कार्यको लागि लगानी जुटाउने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ। सहकारी संस्थाहरुले कृषि, पशुपालन, यातायात, स्वास्थ्य सेवा क्षेत्रमा लगानी गरी उत्पादन र सेवामा थप प्रभावकारी भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ। नेपालमा गैरसरकारी संस्थाहरुको ठूलो उपस्थिति छ। विषेण गरी उक्त संस्थाहरुको दुर्गम क्षेत्र र सरकार पुग्न गाह्रो हुने क्षेत्रमा पहुँच हुने हुँदा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न उनीहरुको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ। यसै गरी नेपालको विकास निर्माणमा विकास साभेदारहरुको महत्वपूर्ण भूमिका रहदै आएको छ। दिगो विकासका लक्ष्यहरु हाँसिल गर्न ठूलो वित्तीय स्रोतहरुको आवश्यकता पर्ने र नेपालको आन्तरिक स्रोतले मात्र लक्ष्यहरु पूरा नहुने भएकोले विकास साभेदारहरुको सहयोग प्राप्त गर्नु पर्ने हुन्छ।

सबै तहका सरकारहरुका साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरुले दिगो विकास सम्बन्धि विषयहरुलाई आआफ्नो आवधिक योजना, वार्षिक कार्यक्रमहरुमा समेट्नुपर्ने हुन्छ। यस्तै सबै प्रकारका क्षेत्रगत नीति तथा रणनीतिहरु पनि दिगो विकास मैत्रीहुनु आवश्यक हुन्छ। साथै दिगो विकासका लक्ष्यको अनुगमन र मूल्यांकनको कार्यकोलागि भरपर्दो तथ्यांकको आवश्यकता पर्छ। यसको लागि उमेर, लिंग, स्थान, जाति, असक्षमता, शहरी, ग्रामिण आदि खुल्ने तथ्यांकहरु संकलन तथा विकास गर्नु पर्ने हुन्छ।

७. सारांश

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले सन २०१६ देखि २०३० सम्ममा पुरा गर्ने गरी विश्वव्यापि १७ वटा दिगो विकास लक्ष्य, १६९ वटा गन्तव्य र २३० वटा सूचकहरुको घोषणा गर्यो। यी लक्ष्यहरुले दिगो विकासका तीन आयाम जस्तै आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय पक्षलाई सन्तुलित गर्दछन्। संघीय तहमा दिगो विकासका लक्ष्यको कार्यान्वयनमा सघाउन निर्देशक समिति, कार्यान्वयन तथा समन्वय समिति र विषयगत

समितिहरू गठन भएका छन् । यसै गरी संघीय योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई समाहित गर्ने कार्य भएको छ र विभिन्न दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धि प्रतिवेदनहरू प्रकाशन भएका र प्रकाशन हुने तर्खरमा छन् । दिगो विकास लक्ष्यहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धमा संघीय सरकारका तर्फबाट धेरै कार्यहरू भएतापनि तल्लो तहका योजना तथा कार्यक्रमहरूमा दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई आन्तरिकीकरण गर्ने विषय चुनौतीको रूपमा रहेको छ । यस्तै तथ्यांकको अभाव, ठूलो वित्तीय आवश्यकता, क्षमताको अभाव लगायतका चुनौतीहरूको सामना गर्दै सवै सरोकारवालाहरूको एकतावद्ध कार्यान्वयन तथा साभेदारीबाट सन् २०३० सम्म दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्नु परेको छ ।

सन्दर्भ सामग्री

राष्ट्रिय योजना आयोग (२०१७) “नेपालको निम्ति दिगो विकास लक्ष्यहरू अवस्था र कार्ययोजना २०१६-२०३०”, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, काठमाडौं, नेपाल ।

राष्ट्रिय योजना आयोग (२०१६) “सहश्राब्दी विकास लक्ष्यहरूको अन्तिम अवस्था प्रतिवेदन”, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, काठमाडौं, नेपाल ।

राष्ट्रिय योजना आयोग (२०२०) “दिगो विकास लक्ष्यको प्रगति प्रतिवेदन” राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, काठमाडौं, नेपाल ।